

Tadej Troha*

Inercija krize

Kriza, tista kriza, ki je sistem sprva ni želel opaziti, nato pa ni več videl drugega, kriza, ki jo je sistem sprva izoliral kot svoj nebitveni odpadek, kasneje pa je z njo postal koekstenziven, kriza, ki se sprva naj sploh ne bi začela, kasneje pa se še ni smela končati – te krize, te »finančne-in-ekonomske-krize« zdaj nena- doma ni več. Ni sicer popolnoma izginila in v podobi begunske krize se je leta 2015 spet obnovila; in tudi na področjih, kjer je izginila, so njeni osrednji učinki, v prvi vrsti užitek v diskurzu enostavnih formul, še vedno prisotni. A kriza kot neposredni diskurzivni fenomen, kot označevalec, brez katerega si dolga leta ni bilo mogoče zamisliti nobene, še tako minimalno politične javne razprave, se je skoraj v celoti razpustila v situacijo.

A da na neki drugi ravni kriza, iz katere je kot fetiš izrasla »kriza«, še vedno traja in da bo ta kriza trajala vsaj do svojega lastnega konca, je onkraj vsakega dvoma. Če je kapitalistični sistem doslej »imel« krize, če so ga krize morda kdaj načele, a so vseskozi ostajale nepogrešljivi element njegove pozitivne dinamike, če so krize, enostavno rečeno, doslej bile del kapitalizma, prehodne sekvence *njegovega* časa in kljub vsemu še vedno partikularni elementi *njegove* strukture, je danes kapitalizem ustvaril krizo, v kateri prvič dobesedno »je«, krizo, ki ga v določenem smislu prerašča in katere element je prej on sam.

Ko je kapitalizem prvič bistveno posegel v dinamiko naravnega sistema – siste- ma, ki je bil do kapitalizma v svojem funkcionalnem jedru doslej indiferenten, sistema, ki je opravljal funkcijo pasivnega substrata, sistema, ki s tem ni bil le polje njegovih resursov, temveč je kapitalizmu prinašal tudi iluzijo stabilnosti, predpostavko, da je nad njim še sistem višjega reda –, ko je kapitalizem, reče- no na kratko, proizvedel tudi ekološko krizo, je nastopila njegova sploh prva v pravem pomenu *sistemska* kriza: disfunkcija, ki je zajela vse elemente, realno zavezujoča disfunkcija, ki ne more biti odpravljena brez celostne restrukturacije in pri kateri je celostna restrukturacija edina operacija, ki ostaja na voljo.

141

* Filozofski inštitut ZRC SAZU

Z vznikom ekološke krize, s trenutkom, ko je kapitalistični sistem v naravnem sistemu sprožil procese, do katerih sicer ne bi prišlo, ko je sprožil v strogem smislu nepovratne sekvence – sekvence, ki se morajo odviti do konca, sekvence procesov, ki sicer niso neustavljivi, a se bodo tudi takrat, ko jih bomo končno želeli ustaviti, lahko ustavili le sami –, ko se je s svojo lastno dinamiko vključil v neko drugo dinamiko, od katere se ne more več ločiti po svoji volji, ko se je zavozlal v nepovratni mehanizem naravnega sistema, kapitalizem namreč ni le ustvaril svoje prve dejansko sistemske krize, temveč se je z njo sploh šele konstituiral kot *singularni sistem*, sistem, ki ni del sistema višjega reda, sistem brez zunanosti – in s tem brez rezerve, iz katere bi lahko črpal resurse svoje zazdravitve. Nastop prve prave sistemske krize kapitalizma je tako sovpadlo s preobrazbo razmerja med družbenim in naravnim sistemom, s trenutkom, ko sta postala neločljivo speta in ne več le lokalno prepletena – pri čemer pa je prav situacija, v kateri kapitalizem kot družbeni sistem ostane brez poprejšnje zunanosti, obenem situacija, ko se mora s samim seboj soočiti tudi zunaj sebe.

Naravni sistem, ki je prej tvoril zunanost, iz katere je kapitalizem sicer črpal elemente, nikoli pa se je ni dotaknil sistemsko, zunanost, ki je bila sicer avtonomna, a obenem zaprta v sebi, nezmožna povratnih učinkov, je zdaj postal privilegirano prizorišče osamosvojenega avtomatizma kapitalistične simptomatike. S prehodom v antropocen, od trenutka torej, ko je »kultura« začela bistveno vplivati ne le na zgornje sloje, temveč na sam mehanizem »nature«, naravni sistem ni več nevtralno okolje. Nasprotno, postal je poligon, kjer kapitalizem v formi lastnega simptoma prehiteva samega sebe, poligon, kjer bo – in tega nikakor ne bi smeli pozabiti – določen čas živel tudi v primeru, če bi ga na ravni politične ekonomije nadomestilo kaj drugega. Ta hip še nevidne posledice sistemskih posegov kapitalizma, rečeno drugače, tvorijo njegovo najbolj definitivno prihodnost.¹

Poseg v naravni sistem je bil dolgo – tudi v polju ekološke kritike – razumljen kot parcialen in docela reverzibilen. Negativni učinki so bili v celoti vezani na neposredno delujoči vzrok – in ko je bil vzrok odpravljen, ko je bil umaknjen iz

¹ Ta moment v ekologiji najbolj zajema pojem »dolga izumrtja« (*extinction debt*), ki je bil vpeljan v zdaj klasični študiji *Habitat Destruction and the Extinction Debt* (Tilman et al. 1994: 65). Opredejen kot »časovno zakasnelo, a deterministično izumrtje«, je odtlej v rabi, da bi na podlagi uničenja habitata v sedanjosti označil dejstvo, da »so nekatere vrste obsojene na izumrtje, četudi do njega pride po več generacijah.« (Malanson 2008: 277)

situacije, so načeloma nemudoma izginili tudi njegovi negativni učinki (natančneje, izginil je njihov celoten vzročni potencial). Nasprotno je zdaj v teoriji že dolgo jasno, da je poseg v naravni sistem postal sistemski in konstanten; ne gre več za ekscese, temveč za posege, ki so neposredno vezani na samo normalno delovanje kapitalizma kot družbenega sistema – pri čemer je bistveno, da se v kavzalni verigi učinki vse bolj odmikajo od izhodiščnega posega: nepovratni procesi, ki so bili sproženi v tistem, kar smo doslej imenovali naravni sistem, so na začetni vzrok v določeni meri vezani le še posredno.

Dejstvo, da gre za procese z odloženo realizacijo, pa ne implicira le tega, da učinki posegov v okolje pogosto ostajajo nevidni v trenutku, ko znanost že ve, da so procesi sproženi in da v modusu še ne dogodene prihodnosti že obstajajo; ne gre le za to – če smo konkretni –, da je dvig temperature za dve stopinji celzija, ki ga kot skrajno mejo postavlja tudi pariški podnebni sporazum iz leta 2016, po prepričanju mnogih avtorjev že neizogibno dejstvo, pa četudi bi že ta hip prešli v brezogljilčno družbo. Težava je še bolj resna: končni učinki nepovratnih procesov so zaradi dejstva, da imamo v strogem smislu pred seboj povsem nov sistem, negotovi tudi za samo znanost. Problem ni nov le v zunanji realnosti, problem je radikalno nov tudi za znanost.²

A medtem ko znanost ob motrenju nepovratnih procesov, ki so bili sproženi v zlitju dveh, prej ločenih sistemov, zaposluje le še vprašanje njihove intenzitete, tempa in stopnje njihove avtonomije, na ravni obče zavesti še naprej vztraja ista iluzija: da človeško delovanje v naravi v *principu* ne more sprožiti v pravem pomenu sistemske spremembe, spremembe torej, ki ne bi bila površinska in prehodna. Ko se soočamo z učinki globalnega segrevanja, bomo, denimo, večinoma sicer sprejeli razlago, po kateri je porast frekvence in intenzitete ekstremnih vremenskih dogodkov že posledica človekovega delovanja. Razumemo, da so ti dogodki posledica naših posegov, še več, na načelni ravni sprejememo tudi razlago, da se bodo ti dogodki še stopnjevali, pa vendar jih spontano dojema-

143

² Klimatolog James Hansen v svoji zadnji večji študiji, ki se v povezavi z globalnim segrevanjem osredotoča na vprašanje dviga gladine oceanov v povezavi s taljenjem polarnega ledu in ki, nenazadnje, skuša dokazati potencialno katastrofičnost tudi tistih trendov, ki se v perspektivi globalne politične situacije kažejo kot skrajno optimistični, v tem smislu predlaga, da bi kot instrument diagnostike meritev globalne temperature nadomestila meritev globalnega energetskega neravnovesja. (Hansen et al. 2016a: 3774)

nevtravno stanje sproti izbrisali tudi njihovi sprožilni vzroki – torej vsi dosedanja človeški posegi. Skratka, četudi sprejmemo tezo o sistemskih posledicah naših dejanj, je vsaka manifestacija nestabilnosti sistema še naprej razumljena po stari paradigmi: kot izolirani, enkratni dogodek, po katerem sistem ne le preide v novo stabilno obliko, temveč se vrne v eno in edino, nespremenljivo stabilno stanje, ki ni drugega kot v »zunanjo realnost« projicirana vera v načelno vzdržnost političnoekonomskega statusa quo.

A kakorkoli, ko seštejemo nujno inercijo ekonomskega sistema (čas prehoda v brezogljčno družbo, ki ga eksponentno povečuje vsako odlašanje z odločitvijo zanj) ter inercijo naravnega in, ožje, klimatskega sistema, postane jasno, da ekološka kriza, ki se je porodila v (pozmem) kapitalizmu in zaradi (poznega) kapitalizma, bo in je že danes obenem tudi kriza vsakršne alternative kapitalizmu. Je simptom kapitalizma, ki kapitalizma ne prerašča le časovno (ne bo le preživel njegove morebitne smrti), temveč že danes nastopa kot njegova skrajno ambivalentna ekstenzija: na eni strani tvori njegovo šibko točko, točko, na kateri bi bilo mogoče zagnati proces njegove razgradnje (v tem je seveda osnovna poanta linije, ki jo zastopa Naomi Klein), na drugi strani pa se prav kot nerazrešljivi simptom ponuja kot njegova ultimativna obramba. Če namreč ekološka kriza ostane nerazrešena in preide v katastrofo, se bo morda pojavilo nekaj politično novega; a kar se bo pojavilo, bo po vsej verjetnosti tudi samo strukturirano kot katastrofa – ki pa bo, vendarle, katastrofa *kapitalizma*, njegov paradoksn triumf.

A kot rečeno, ekološka kriza v funkciji obrambe sistema nastopa tudi v sedanjosti. V nasprotju z neoliberalizmom, ki se ekološke krize zaveda, a ga ta le še nekoliko bolj motivira in ga še nekoliko močneje navda z vero o vsemogočnosti trga in tehnologije (v slogu »rano lahko zaceli le kopje, ki jo zada«), pa obet kapitalistične katastrofe – opažanje, da se je kapitalizem skozi ekološko krizo naturaliziral, se od-svojil in v svojem simptomu postal neozdravljiv – za kritike kapitalizma primarno deluje kot demotivacija.

Pa vendar, ostaja dejstvo, da se je na strukturni ravni kapitalizem šele z ekološko krizo, torej šele v trenutku, ko je nastopila njegova prva dejansko sistemska kriza, resnično odprl za bistveno alternativo – torej alternativo, ki ne bi bila osnovana na utajitvi ene od bistvenih dimenzij. Če predpostavimo, da se sprememba družbenega sistema ne more zgoditi, preden ne nastopi njegova dejansko sistemska kriza, nikakor ni nezanimivo, da je kapitalizem prav z odlašanjem

pripoznanja ekološke krize zavrtal luknjo sam vase, tako rekoč preprečil neizogibnost svoje lastne ohranitve. Če bi, kot pravilno povzame Naomi Klein v *To vse spremeni*, sistem ukrepe pričel izvajati nemudoma po podnebni konferenci v Riu leta 1992, bi prehod v ekološko vzdržno družbo zaradi tempa, ki bi zaradi zmernost sproti zapiral sistemske vrzeli, potekel brez kakršnih koli pretresov.

Vendar tega nismo storili. In kot je povedal slavní klimatolog Michael Mann [...]: »Zamudne obresti pri izpuščanju ogljikovega dioksida v ozračje bodo strahotno visoke.« Čim dlje bomo čakali, tem bolj se bo nakopičil in tem korenitejše bomo morali spremeniti svoje obnašanje, da bi zmanjšali nevarnost katastrofalnega segrevanja. Kevin Anderson [...] dodaja: »Ob svetovnem vrhu o Zemlji leta 1992 ali celo ob prehodu v tretje tisočletje bi segrevanje ozračja za manj kot dve stopinji lahko dosegli z znatnimi evolucijskimi spremembami v politični in gospodarski hegemoniji. Zdaj, leta 2013, se ljudem v (post)industrijskih državah z visokimi emisijami obeta povsem drugačna prihodnost. Zaradi vztrajnih in obilnih skupnih [kumulativnih] emisij ogljikovega dioksida smo zapravili vse priložnost za ‚evolucijsko spremembo‘, ki nam jo je omogočal prejšnji (in večji) proračun za zmanjšanje emisij ogljikovega dioksida in segretje ozračja za manj kot dve stopinji. Zdaj, po dveh desetletjih pretvarjanja in laži, to zahteva korenito spremembo politične in gospodarske hegemonije.« Povedano nekoliko preprosteje: več kot dve desetletji smo bili kot otroci, ki po cesti brcajo pločevinko. Medtem pa smo dvopasovnico, s katere je v ozračje bruhal ogljikov dioksid, spremenili v šestpasovnico. To smo dosegli predvsem po zaslugi radikalne in nasilne vizije, ki je zahtevala oblikovanje enotnega svetovnega gospodarstva, zgrajenega na fundamentalističnih pravilih prostega trga, pravilih, ki so se jih domislili desničarski možganski trusti, tisti, ki zdaj najglasneje zanikajo podnebne spremembe. Vendar to ni brez ironije – prav uspeh njihove revolucije je tisti, [ki je] naše največje upanje za izognitev podnebnemu kaosu – revolucionarna sprememba tržnega sistema. (Klein 2015: 75–76)

In dejansko, situacija, v kateri je bila ekološka kriza prignana do točke, v kateri je z normalnim tempom prilagajanja nemogoče ujeti že sedanjí tempo učinkov, bi morala delovati kot imperativ konca vseh tistih naracij, po katerih bi teoretska in politična levica šele morala iznajti svojo (novo) orientacijo. A če bi se vendarle odločila, da ekologijo vzame kot problematiko, ki bi bistveno strukturirala njen kratko-, srednje- in dolgoročni idejni in praktični kurz, se mora že vnaprej pripraviti na dejstvo, da je tema v precejšnji meri že zasedena z drugimi akterji.

Kot poudarja Philip Mirowski, je neoliberalizem kot odgovor na klimatske spremembe že pred časom oblikoval celovito strategijo. Zanikanje klimatske znanosti (in formacija alternativne znanstvene skupnosti, IPCC, *International Conference on Climate Change*, ki naj bi se zoperstavil »sistemskemu« IPCC, *Intergovernmental Panel on Climate Change*), trgovanje z emisijami in geoinženiring »niso tri nepovezane ali konkurenčne panaceje«, temveč jih velja brati kot del enega recepta:

Promocija zanikovalstva kupuje čas drugima dvema možnostma; na srednji rok je vsa pozornost namenjena financiaciji ogljičnih kuponov, medtem ko sklicovanja na geoinženiring čakajo v inkubaciji, pripravljena, da kot tehno-utopični *deus ex machina* posežejo vmes, ko ostale možnosti propadejo. Na vsakem koraku te poti neoliberalci zagotavljajo, da njihovo osrednje načelo ostaja v veljavi: trg bo razsojal o vsakem odzivu na degradacijo biosfere, ker več kot kdorkoli od nas ve o naravi in družbi. Bonus z neoliberalnega gledišča je, da nekateri segmenti leve, ki delujejo iz nenavadnega prepričanja, da lahko eni ali več omenjenim možnostim, ki jih prezirajo, učinkovito nasprotujejo tako, da zagovarjajo drugo – denimo tako, da skušajo premagati zanikovanje znanosti ali geoinženiring z zagovarjanjem trgovanja z ogljičnimi kuponi – nevede končajo kot vojaki v neoliberalnem dolgem pohodu. (Mirowski 2013: 337)

Neoliberalni miselni kolektiv je tudi pri odzivu na klimatske spremembe mnogo širši, kot bi sklepali na prvi pogled, ter poleg eksplicitnega neoliberalizma na robu zajame tudi mnoge samooklicane nasprotnike – pri katerih pa koncesija neoliberalni poziciji ne izhaja (vsaj ne nujno) iz vere v vsebinsko utemeljenost, temveč prej iz zmote, po kateri je nujnost ukrepanja izenačena z nujnostjo *kakršnega koli* ukrepanja. Nominalno »okoljski« ukrep je avtomatično razumljen kot ustrezen ukrep – in četudi obstaja zavedanje, da je po vsebini zgrešen in celo kontraproduktiven, vztraja prepričanje, da se le z njegovo pomočjo, pa naj je še tako »kakršen koli«, vzdržuje bazična napetost krize, pozitivna ničla, domnevni temelj, na katerem bo mogoče nekoč zgraditi dejansko učinkovito strategijo reševanja ekološke krize.

Problem, še enkrat, nikakor ni (več) enostavno zanikanje ekološke krize, temveč utajitev urgentnosti, s katero nas ta kriza naslavlja po svoji formi, po bistveni značilnosti procesov, ki jo tvorijo. Ko se vsaj minimalno zavemo njihovih osnovnih potez, ko se zavemo odložene realizacije njihovih učinkov, ko se zavemo

obstoja neznank, ki utegnejo določati njihove trajektorije, postane očitna tudi past na papirju načeloma dovolj radikalnih zavez, kakršna je bila tista, ki je bila sprejeta v Pariškem sporazumu. Ko je v njem artikulirana osnovna ambicija, »ohranitev dviga povprečne globalne temperature občutno pod 2 °C v primerjavi s predindustrijsko dobo in prizadevanja, da se dvig temperature omeji na 1,5 °C v primerjavi s predindustrijsko dobo, saj bi se tako občutno zmanjšali tveganja in učinki podnebnih sprememb«, se namreč v isti gesti razpre nevarnost implicitne iluzije: natanko s tem ko se namesto na vzrok, na tisto, kar je neposredno še mogoče nadzorovati (količina emisij), sporazum osredotoči na učinek, ki ga družba po definiciji ne more obvladovati (klimatskemu sistemu, naravnost rečeno, prekoračitve temperaturne omejitve ni mogoče »prepovedati«), obenem pa so iz izračuna izločeni potencialni sekundarni dejavniki, dejavniki, ki jih sproži prvi učinek (taljenje polarnega ledu – in ne smemo pozabiti: temperaturni odkloni so po vseh modelih na polih mnogo večji od globalnega povprečja), skratka, ko je cilj sporazuma delegiran na zunanost, ki je za silo ravno še udomačena, se vzpostavi fantazma nadzorovanega fatalizma, fantazma prepustitve usodi, pred katero nas bo po naši volji zavarovala sama usoda. Mi smo ekološko krizo s sporazumom že razrešili, zdaj je na krizi, da se razreši sama, zdaj je na naravi, da napravi svoje – tako nekako bi se glasil *credo* »mednarodne skupnosti«, ki si je 12. decembra 2015 v Parizu namenila pristno ekstatičen aplavz.

V tej perspektivi se Pariški podnebni sporazum – navidezni triumf okoljske politike, v katerem naj bi se rodil globalni politični kolektiv, ki se bo zoperstavil brezobzirnemu kapitalu in za okolje slepim neoliberalnim politikam – po svoji strukturi pokaže kot kronski primer »kakršnega koli« ukrepa, ukrepa, katerega bistvena poteza je znova – prelaganje ukrepanja.

14. člen, denimo, je na prvi pogled videti kot določilo, ki časovno abstraktni sporazum konkretizira z jasnimi mejniki, ki dano zavezo sproti obnavljajo:

147

Konferenca pogodbenic, ki ima vlogo zasedanja pogodbenic tega sporazuma, bo občasno opravila pregled izvajanja tega sporazuma, da oceni skupni napredek pri doseganju njegovega namena in uresničevanju njegovih dolgoročnih ciljev (v nadaljnjem besedilu: pregled stanja na globalni ravni). To bo storila na celovit in spodbujevalen način, pri čemer bo obravnavala blaženje, prilagajanje ter način izvajanja in podpore, ob upoštevanju načela pravičnosti in najboljših razpoložljivih znanstvenih dognanj.

Konferenca pogodbenic, ki ima vlogo zasedanja pogodbenic tega sporazuma, bo opravila svoj prvi pregled globalnega stanja leta 2023, zatem pa vsakih pet let, razen če ne bo na Konferenci pogodbenic, ki ima vlogo zasedanja pogodbenic tega sporazuma, odločeno drugače.

Rezultati pregleda globalnega stanja bodo pogodbenicam v pomoč pri dopolnjevanju in povečevanju obsega njihovih ukrepov in podpore, o čemer bo odločeno na nacionalni ravni, skladno z ustreznimi določili tega sporazuma ter pri izboljševanju mednarodnega sodelovanja v boju proti spremembi podnebja.

Da se sporazum, ki je določil cilj, praktično implementacijo pa prepustil podpisnicam – s čimer jim je ponudil še dodatno priložnost za relativizacijo, možnost, da v načrtovanje konkretnih ukrepov pripustijo svojo lastno, z optimizmom okuženo »znanost« –, ne more izogniti temu, da odredi občasno preverbo stanja, je načeloma samoumevno. Pa vendar, če kot indic upoštevamo še dejstvo, da v prvem letu od podpisa sporazuma ni bilo mogoče zaznati niti minimalnega porasta zavedanja urgentnosti situacije (državam Evropske Unije, denimo, se ne mudi niti s postopkom ratifikacije), postane precej očitno, da letnica 2023 prej kot vmesna postaja že polno delujočega sporazuma nastopa kot letnica dejanskega začetka; nastopa kot ime inherentne relativizacije zaveze, kot legitimacija že tako ali tako intenzivne spontane politične relativizacije, kratko: kot ime odloga – odloga, ki ga »best available science« (»najboljša razpoložljiva znanstvena dognanja«), ki naj bi v prihodnje, če verjamemo, tvorila bistveno podlago za izvajanje sporazuma, ta trenutek konsenzualno ocenjuje kot popolnoma nedopustnega. (Pomislmo: je mogoče najti racionalno razlago, da sporazum, osnovan na spoznanjih IPCC, ki do leta 2050 – le 34 let je do takrat – zahtevajo praktično brezogljivo družbo, čaka več kot leto dni zgolj na ratifikacijo? Ni že v tem popolno protislovje? Ni to že samo po sebi kristalno čist signal, kako resno je vzet njegov status?)

Pariški sporazum (od katerega, ne pozabimo, lahko v skladu z 28. členom po preteku treh let enostransko in brez posledic odstopi vsaka pogodbenica) je po svojem bistvu fenomen interpasivnosti, še en instrument odmišljanja ekološke krize, zaveza, ki je formalno objektivirana in nastopa od zunaj, realno pa ostaja pod subjektivnim nadzorom; je tako rekoč izbirna zaveza, ki jo vklopimo le takrat, ko si zaželimo – in jasno je, sporazum tega tipa nikakor ne more biti osnova za dejansko ekološko orientacijo.

Pa vendar, je problem le v tem, da se je politika v iskanju svojega notranjega kompromisa odmaknila od znanosti? Je napaka storjena šele v drugem ali vendarle že v prvem koraku, na ravni znanosti, na ravni selekcije poudarkov, na ravni izbire konkretnih »najboljših razpoložljivih znanstvenih dognanj«?

Če smo pozorni, lahko opazimo, da sta iz Pariškega sporazuma, posledično pa tudi vsega tistega, kar se bo organiziralo okrog njega – v tem pogledu dejansko šteje, to je njegova povsem realna funkcija –, izpadla dva poudarka, ali bolje, dva tipa poudarkov: prvi, pri katerem znanost brezkompromisno sledi kompleksnosti materije, in drugi, v katerem znanost, prav nasprotno, za politiko postane neprijetno enostavna.

Prvega poudarka, kjer v središču nastopa taljenje polarnega ledu in njegovi neposredni in posredni učinki, smo se že dotaknili. Kot opozarja James Hansen (Hansen et al. 2013; Hansen et al. 2016b: 10), je iz scenarijev, ki nastopajo v poročilih IPCC (Medvladnega panela za podnebne spremembe), izvzeta kategorija tako imenovanih počasnih povratnih vplivov (*slow feedbacks*), torej sekundarnih vplivov, ki so sami povzročeni z globalnim segrevanjem in ki so operativni tudi v primeru, da bi se Pariški sporazum tudi dejansko uveljavil, torej v primeru, da bi dovolj dolgo obdobje vztrajala tudi neekstremno povišana temperatura. Počasni povratni vplivi so tisti, ki materializirajo (potencialno, a precej verjetno) škodljivost statusa quo v *samem klimatskem sistemu* – ki, drugače rečeno, ne opozarjajo le na očitno katastrofičnost kapitalističnega *business as usual*, torej nadaljnje rasti emisijskih vnosov, temveč na ekstremno intenzivne učinke, ki se obetajo že v nekaj desetletjih, če se kumulativna količina emisij zgolj ne bo *zmanjšala*. (Hansen pri tem izhaja iz raziskav, ki so pokazale, da je v eemskem interglacialu pred dobrimi 100.000 leti gladina oceanov ob povprečni temperaturi, ki je bila še vedno nižja od omejitve, postavljene v Pariškem sporazumu, segala tri metre višje od današnje ravni.) V širšem smislu je mogoče reči, da ta tip poudarkov, ki opozarja na iluzornost predpostavke o možnosti časovnega zastanka, v katerem bi se nepovratni procesi podredili tempu političnih odločitev, zastopa raven čiste znanosti – torej znanosti, katere material se prične na točki človeškega posega, na točki, kjer se je nekoč začel avtonomni naravni sistem. Znanost tudi na tej ravni nikakor ni neposredljiva širši javnosti (v principu gre vendarle za precej elementarno fiziko), a njeni izsledki sami po sebi ne prinašajo mobilizacijskega potenciala – in temu, jasno, niti niso namenjeni.

Nekoliko drugačne narave je drugi poudarek, ki je bil prav tako izpuščen iz Pariškega sporazuma – ideja ogljičnega proračuna, ki na podlagi približka korelacije med kumulativnimi izpusti CO₂ in porastom temperature določa še razpoložljivo količino emisij, če ne želimo doseči določenega praga – in, posledično, omogoča izračun, koliko let še ostaja na razpolago ob določeni dinamiki emisij. Čeprav ta pristop podaja le okvirne izračune in, denimo, ne upošteva dejavnika preostalih toplogrednih plinov, pa v svoji poenostavitvi vendarle ohranja realno jedro problema – in ustrezno artikulira divjo enostavnost celotne situacije. Da se manevrski prostor oža, da je emisije bolje zmanjšati kot jih ohraniti ter da jih je bolje zmanjšati hitreje kot počasneje – vse to je v tej ideji ohranjeno. In morda se ključ, da politika tega očitno učinkovitega orodja motivacije za ekološko delovanje ne izkoristi, sploh ne skriva: morda je ključ prav v tisti očitni analogiji z osrednjim naukom »krize«, naukom, ki ga je kriza ponudila s prevodom v fiskalno krizo, naukom varčevalnih formul, naukom zlatega fiskalnega pravila. Razlog, da potencialno prelomno orodje ekološkega razsvetljevanja javnosti ni uporabljeno, je – skratka – bržkone prav v njegovi pretirani učinkovitosti, v bojazni, da bi ljudstvo, ki mu je bila na napačnem področju vsiljena gospodinjska logika, instrument lastnega poneumljanja obrnilo proti oblasti – ter od nje terjalo neusmiljeno pokornost zlatemu *okoljskemu* pravilu.

Vsaka alternativna politika, vredna tega imena, bi v situaciji, ko je absolutizacija zdravega razuma v obliki poenostavljenih formul, ki jih je izumila kriza, namesto triumfa proizvedla njegovo sesedenost, v prvem koraku morala izkoristiti priložnost, ki jo ponuja *dejansko* zdravorazumska formula, formula, s katero bi javni diskurz lahko ponovno povlekli v območje, kjer zdravi razum tvori goli minimum, ne pa že stvari same. A če je ta prvi korak nujna koncesija degradirani situaciji, se pri tem ne bi smela ustaviti. In dejansko, prav nobenega razloga ni, da iz ekološke krize, iz krize, ki je kapitalizem pripeljala do njegove prve sistemske krize, iz krize, s katerim se je družbeni sistem nepovratno zavozljal z naravnim sistemom, ne bi črpala določenega teoretsko-praktičnega navdiha. Reševanje ekološke krize je že po definiciji intervencija v nepovratne procese, intervencija v procese, ob katerih odpovedo tudi običajni kriteriji uspeha politične intervencije. Prvič, da bi se lahko izognili katastrofi, moramo na eni strani vselej oceniti *maksimalno inercijo*, maksimalni doseg nepovratnosti, prihodnost situacije, do katere lahko pripelje *status quo*, odsotnost alternativne politične intervencije. Drugič, da bi lahko realno ocenili potencial naše intervencije, moramo najti način izmere *minimalne inercije* stanja pred intervencijo, izmeriti torej delež prihod-

nosti, ki ni le okvirno določen, temveč v strogem smislu že zapečaten, radikalno neizbežno determiniran. Le na ta način se lahko izognemo obema pastema: na eni strani praznemu entuziazmu kvazi-intervencij, ki počivajo na premisi, da je mogoče procese zaustaviti nemudoma, na drugi strani pa letargiji, ki trdi, da je v situaciji, ko ne moremo ničesar spremeniti, še najbolje, da ne naredimo nič. Če bomo *vedeli*, katere so poteze situacije, ki so na intervencijo načelno imune, ki ne morejo pričati ne o uspehu ne o neuspehu naše intervencije, se bo odprl tudi prostor lastnih, avtonomnih, s teorijo podkrepljenih kriterijev njenega uspeha. Prav to pa je točka, na kateri mora nastopiti kolektiv: kolektiv, ki bo vedel, da uspeha v prihodnosti ni mogoče izključiti, bo prihodnost moral odigrati v sedanjosti – oblikovati provizorij uspeha, njegov realni dozdevek. V politiki je nujen blef – pod pogojem, da je ta blef resnica prihodosti.

Bibliografija

- Hansen et al. (2013), »Assessing, dangerous climate change: Required reduction of carbon emissions to protect young people, future generations and nature«, *Plos One*, št. 8.
- Hansen et al. (2016a), »Ice melt, sea level rise and superstorms: Evidence from paleoclimate data, climate modeling, and modern observations that 2°C global warming could be dangerous«, *Atmos. Chem. Phys.*, št. 16.
- Hansen et al. (2016b), »Young people's burden: Requirement of negative CO₂ emissions«, *Journal Earth. Syst. Dynam.* (pred objavo).
- Klein, N. (2015), *To vse spremeni. Kapitalizem proti podnebjju*, Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Malanson, G. P. (2008), »Extinction debt: origins, developments, and applications of a biogeographical trope«, *Progress in Physical Geography*, zv. 32, št. 3.
- Mirowski, Philip (2013), *Never Let a Serious Crisis Go to Waste. How Neoliberalism Survived the Financial Meltdown*, London & New York: Verso.
- Tilman, D. et al. (1994) »Habitat destruction and the extinction debt«. *Nature*, št. 371.